

# Konstantin Hasert (1851–1923), průkopník katolické recepce evolučního vzniku lidského těla\*

---

Ctírad Václav Pospíšil

Předkládaný příspěvek představuje pilotní studii projektu, jehož záměrem je zkoumat klíčové texty příslušných německých, italských, francouzských, španělských, anglických a amerických katolických teologů a nejvýraznějších křesťansky orientovaných přírodovědců z období 1871–1910, kteří buď přijímali některou z variant tak zvané Mivartovy teze,<sup>1</sup> anebo se vůči ní vymezovali určitým způsobem odmítavě. Na základě takovýchto předběžných analyticky laděných studií by měla vzniknout souhrnná monografie mapující ediční počiny těchto do popředí vystupujících osobností, což by nám mělo pomoci lépe porozumět komplexnímu a několik generací trvajícimu procesu zapracovávání teorie evolučního vzniku člověka do teologie stvoření a do nového způsobu lektury biblických zpráv o stvoření lidstva.

Zmíněný badatelský záměr navazuje na předchozí detailní zkoumání toho, jak česká katolická teologie v letech 1850–1950 reagovala na dobové výzvy přírodních věd. V rámci právě připomenutého badatelského počinu bylo nevyhnutelné dotknout se předběžným způsobem také

---

\* Tato studie je součástí řešení grantového projektu GA ČR 16-08021S.

<sup>1</sup> V českém prostředí na konci 19. a v počátcích 20. století se vcelku dobře vědělo, že původcem „katolické verze“ teze o vzniku lidského těla cestou evoluce a o přímém a zároveň skokovém oduševnění tohoto těla ze strany Stvořitele byl anglický lékař a přírodovědec St. George Jackson Mivart (30. 11. 1827 Londýn – 1. 4. 1900 Londýn), který v roce 1871 vydal svou vlastní monografii, již oponoval v témže roce vydané Darwinově knize o vzniku člověka cestou evoluce. Srov. St. G. J. MIVART, *On the Genesis of Species*, London: Mac Milland and co., 1871.

Pokud se jedná o životní osud a dílo G. J. Mivarta, nezbyvá než na tomto místě pouze odkázat na specializovanou literaturu: Srov. např. J. W. GRUBER, *A Consciousness in Conflict: the Life of St. George Jackson Mivart*, New York: Columbia University Press, 1960; M. CLIFTON, *A Victorian Convert Quintet: Studies in the Faith of Five Leading Victorian Converts to Catholicism from the Oxford Movement*, London: Saint Austin Press, 1998; J. W. GRUBER, „Mivart, George Jackson, st.,“ in B. L. MARTHALER (ed.), *New Catholic Encyclopedia* 9, Washington D.C.: Catholic University of America, 2003, s. 746–747.

nejširšího kontextu světové katolické teologie.<sup>2</sup> Na základě zahraniční odborné literatury, již jsem měl tehdy k dispozici, vyplynula na povrch jména několika odvážných průkopníků, kteří se již od roku 1871 snažili sladit evoluční vznik lidského těla s údaji zjevení a s křesťanskou antropologií.<sup>3</sup> Pozorný průzkum příspěvků z pera českých přírodovědců a katolických teologů nás přivedl k informaci o dalších autorech, o nichž se příslušná literatura v zásadě nezmiňuje, anebo v některých případech opravdu jen letmo.<sup>4</sup>

Mezi nimi se objevuje také jméno Konstantina Haserta, jehož výrazně apologeticky laděná monografie byla přeložena v roce 1937 do češtiny.<sup>5</sup> Postoj k evolučnímu vzniku člověka je ve zmíněném textu v zásadě otevřený, byť s výhradami vyplývajícími jednak z dobového stavu paleoantropologie, jednak z principů teologické antropologie, konkrétně se jedná o zásadní odlišnost mezi lidskou a zvířecí duší a o to, že každá lidská duše je stvořena vždy bezprostředně Bohem. Problém ovšem tkví v tom, že monografie byla výrazně přepracována, a tak z ní dnes nevyčteme, co pochází od K. Haserta, a co zase od jeho pokračovatelů. Další výzkum vedl ke zjištění, že K. Hasert publikoval v Rakousku na přelomu 19. a 20.

<sup>2</sup> Srov. C. V. POSPÍŠIL, *Zápolení o naději a lidskou důstojnost: Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*, Olomouc: Nakladatelství UP, 2014.

<sup>3</sup> V knize M. ARTIGAS – TH. GLICK – R. A. MARTÍNEZ, *Negotiating Darwin the Vatican Conflicts*, Baltimore: The John Hopkins University Press, 2006, se pojednává o následujících teozích, kteří se přiklonili k určité verzi Mivartovy teze před rokem 1903: Raffaele Caverni (1837–1900); Marie Dalmace Leroy O.P. (1828–1905); John Augustine Zahm (1851–1921); Geremia Bonomelli (1831–1914, od roku 1871 až do smrti byl biskupem v diecézi Cremona); John Cutbert Hedley (1837–1915, od roku 1881 biskupem v Newporu). Připomíná se pochopitelně také G. J. Mivart.

V publikaci: T. F. GLICK, *Darwin en España*, València: Publicacions de la Universitat de València, 2010, se objevují dvě jména autorů, kteří patří bezesporu mezi velikány katolické recepce evolučního vzniku člověka, konkrétně Zeferino González (1831–1894, od roku 1884 kardinál) a Juan Gonzáles de Arintero O.P. (1860–1928).

<sup>4</sup> Jedná se konkrétně o jména: E. Wasmann, N. Peters, F. von Hummelauer, J. G. Goetsberger. J. Knabenbauer vydal v roce 1877 studii o poměru evoluce a víry, v níž projevuje otevřenost možnosti evolučního vzniku živočichů a rostlin, dokonce na filosofické rovině uvažuje o možnosti stvoření lidského těla cestou evoluce, nicméně to podle něj není v souladu s dikcí biblického textu, konkrétně s Gn 2,7. U tohoto autora tedy můžeme hovořit nanejvýše o náznaku jakési polootevřenosti Mivartově tezi.

<sup>5</sup> Srov. K. HASERT – O. KATANN, *Divy světového řádu: O původu a smyslu vesmíru, života a člověka*, pasáže o antropologii: V. LEBZELTER a A. STRINGL, překlad a úprava J. O. Martinovský, Praha: Vyšehrad, 1937. Originál: *Das Wunder der Weltordnung*, 8. gänzlich umgearb. Auflage, Graz: Styria, 1936.

století řadu prací věnovaných problematice vztahu víry a přírodních věd, pochopitelně s důrazem kladeným na evoluci. Je tudíž nasnadě, že je třeba prověřit hypotetický soud, podle něhož by K. Hasert mohl být dalším katolickým teologem, který před rokem 1910 projevoval otevřenost Mivartově tezi. Nejprve je však třeba poukázat na základní obrysy Hasertova životního příběhu.

### 1. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O HASERTOVĚ ŽIVOTĚ A DÍLE

V současné historiografické literatuře, která se zabývá problematikou reakce katolické teologie na teorii evolučního vzniku člověka na přelomu 19. a 20. století, jsem se jménem Konstantin (Constantin) Hasert nesetkal.

Největší ohlas měla zřejmě monografie: K. HASERT, *Antworten der Natur und die Fragen: Woher die Welt, woher das Leben? Tier und Mensch. Seele*, Graz: Ulrich Mosers Buchhandlung, 1893. Kniha měla do roku 1915 celkem 7 edicí. Osmé, jinými autory výrazně přepracované vydání pak vyšlo také v českém překladu, jak již bylo konstatováno výše.

Druhý titul pochopitelně vzbudil můj nemalý zájem: K. HASERT, *Der Mensch, woher er kommt, wohin er geht*, 2. vydání, Graz: Ulrich Mosers Buchhandlung, 1907. Kniha je stručně recenzována ve *Stimmen aus Maria-Laach* 75 (1908): 330–331. Recenzent se podivuje nad tím, že autor zastává zvláštní stanovisko v otázce vzniku člověka a hovoří o „Sichbilden des Leibes“, což naráží na přijetí evolučního způsobu vzniku lidského těla. Těmto dvěma monografiím také budeme v následujících částech této studie věnovat náležitou pozornost. Ostatní zjištěné tituly uvádím pouze pro úplnost, aniž bych si nárokoval, že předkládám kompletní bibliografii tohoto autora.<sup>6</sup>

---

<sup>6</sup> Srov. K. HASERT, *Antworten der Vernunft auf die Frage: wozu Religion, Gebet und Kirche*, Graz: Ulrich Mosers Buchhandlung, 1897; *Was ist Christus? Sieben Vorträge*, Graz: J. Meyenhoff, 1901; *Was ist der Mensch? Gemeinverständliche, apologetische Vorträge*, Graz: Ulrich Mosers Buchhandlung, 1902; *Gedankenlehre. Hypnotismus, Spiritismus*, Graz: Ulrich Mosers Buchhandlung, 1906; *Eine Hypothese über die Entwicklung der Menschen*, Graz: Ulrich Mosers Buchhandlung, 1912 – tuto monografii ponecháváme stranou jednak proto, že náš zájem se týká publikací vyšlých před rokem 1910, jednak proto, že se ji nepodařilo zatím pro tento výzkum zajistit. O jejím rozšíření svědčí také zpráva v periodiku – *Wiener Sonntag*, 20. 8. 1912, s. 26. Pro úplnost připomínám také jeden novinový článek, který se mi podařilo objevit: K. HASERT, „Wer will Buddhist werden?“, *Grazer Volksblatt*, 23. 1. 1906, s. 1–2.

Přednostní zájem této studie pochopitelně leží v oblasti myšlenkových struktur, které dokládají postupné zpracovávání zejména evolučního vzniku člověka ze strany katolických teologů, nicméně k podobné analýze spisů nevyhnutelně patří také alespoň nejzákladnější informace o autorově životě. Obvyklé přehledy katolických autorů v Německu a Rakousku ovšem heslo „Konstantin Hasert“ neobsahují.<sup>7</sup> Ani rakouští kolegové mi neposkytli žádné informace, takže v prvním okamžiku se v mé mysli objevila domněnka, že by se mohlo jednat o někoho jiného, kdo psal pod pseudonymem. Na základě průzkumu dobových periodik z oblasti Grazu se však podařilo tuto domněnku vyvrátit a navíc zjistit celou řadu konkrétních biografických informací.

Velmi zajímavou osobností byl otec Konstantina Haserta, Johann Rudolf Hasert,<sup>8</sup> který se narodil v roce 1813 v Bischofroda u Eisenachu, studoval teologii a stal se luterským duchovním ve Slezsku, konkrétně v Bunzlau. V roce 1852 dospěl k rozhodnutí opustit luterskou církev a stát se katolíkem. Poté se odstěhoval do rakouského Grazu,<sup>9</sup> kde působil jako učitel na kněžském semináři. Po smrti své manželky<sup>10</sup> se Rudolf Hasert stal katolickým knězem.<sup>11</sup> Primici slavil dne 19. 3. 1882. Slavnostní kázání podle všeho přednesl jeho syn Konstantin.<sup>12</sup> Rudolf Hasert zemřel 1902 v Grazu.<sup>13</sup>

Pozoruhodné jsou také tituly, které Konstantinův otec publikoval, žádný z nich se však netýká přírodních věd a recepce jejich přínosů ze strany katolické teologie.<sup>14</sup>

<sup>7</sup> Srov. např. *Biographisch-Bibliographisch Kirchenlexikon* – [www.Bbkl.de](http://www.Bbkl.de).

<sup>8</sup> Na tomto místě je třeba upozornit na jiného Rudolfa Haserta (1826–1877), vynikajícího dobového koncertního pianistu, protože by mohlo snadno dojít k záměně osob. Víme o něm například to, že v roce 1861 podnikl turné po Skandinávii. Po koncertu v Kodani měl dánský král prohlásit, že Rudolf Hasert patří k nejlepším pianistům Evropy. Srov. *Blätter für Musik Theater und Kunst*, 19. 2. 1861, s. 4.

<sup>9</sup> Srov. [www.thueringer-literaturrat.de](http://www.thueringer-literaturrat.de). O této konverzi informuje také *Sion: Eine Stimme in der Kirche für unsere Zeit*, 3. 11. 1854, s. 1056.

<sup>10</sup> Ernestina Hasert, rozená Hornung zemřela dne 16. 3. 1881 – srov. *Grazer Volksblatt*, 17. 3. 1881, s. 8.

<sup>11</sup> To se říká ve zprávě o oslavě osmdesátých narozenin Rudolfa Haserta – srov. *Salzburger Chronik*, 2. 8. 1893, s. 2.

<sup>12</sup> Srov. *Grazer Volksblatt*, 22. 3. 1882, Beilage.

<sup>13</sup> Srov. [www.thueringer-literaturrat.de](http://www.thueringer-literaturrat.de).

<sup>14</sup> Nejzajímavější je bezesporu kniha, jejímž prostřednictvím se vyrovnával se svou konverzí ke katolicismu. Není nepravděpodobné, že jeho bývalí luterští kolegové o něm v této souvislosti hovořili jako o člověku pod vlivem Satana: R. HASERT, *War ich von Satan verblendet, da ich katholisch wurde?*, Graz, 1854 – český překlad: R. HASERT, *Byl*

Na základě oznámení o smrti sestry K. Haserta – Adelheid Hasertové, sestry Pauly z kongregace Milosrdných sester Vincence z Pauly (13. 6. 1886), se dozvídáme, že náš autor měl bratra Rudolfa Haserta,<sup>15</sup> který působil jako notář v rakouském městě Murzzuschlag, a další sestru Ernestinu Hasertovou.<sup>16</sup>

Datum a místo narození Konstantina Haserta můžeme stanovit na základě zprávy o jeho skonu, kde jsme dne 27. 8. 1923 informováni o úmrtí dvaasedmdesátiletého kaplana a významného autora K. Haserta. Snadným výpočtem se dostáváme k roku 1851. Takže náš autor přišel na svět rok před otcovým přechodem ke katolické církvi, a to zřejmě ještě v jeho působišti v roli luterského faráře ve Slezsku, konkrétně v Bunzlau.<sup>17</sup>

Dále zjišťujeme, že K. Hasert byl vysvěcen ve věku 23 let a primici slavil na slavnost Nanebevzetí Panny Marie dne 15. 8. 1874 v kostele v Graben.<sup>18</sup> Je evidentní, že celý život působil jako kaplan v různých farnostech a kostelích. V roce 1876 byl z Gliedorsu přeložen do Stainzu.<sup>19</sup> V roce úmrtí své sestry (1886) je jako místo jeho působení uveden Deutsch Landsberg.<sup>20</sup> V souvislosti s informací o nebývalém úspěchu jeho knihy *Antworten der Natur*, která byla dva měsíce po svém prvním vydání vyprodaná, a proto se muselo přistoupit k druhé edici, se objevuje informace, že v roce 1893 působil jako kaplan ve Wies.<sup>21</sup> V roce 1911 se o něm tvrdí, že je kaplanem v Grazu, konkrétně v chrámu Maria

*jsem posedlý Satanášem, stanu se katolíkem?*, překlad pater J. J. Svoboda farář v Libšici, nákladem vlastním, Praha, 1868, 200 stran; srov. také „Životopis Rudolfa Haserta,“ *Blahověst*, 13. 4. 1857, s. 24–33 (autor neuveden). Není nesnadné uhadnout, že konverze R. Haserta neměla jen náboženský, ale pro určité kruhy také politický význam. Další zjištěné publikace: R. HASERT, *War Luther ein Mann Gottes, vom h. geist erleuchtet, oder vom Satan verblendet?*, Graz, 1856; *Joseph und seine Brüder. Schauspiel*, Graz, 1859; *Die göttliche Tragödie*, Graz, 1868.

<sup>15</sup> Zemřel ve věku 63 let dne 18. 6. 1909 jako syn Rudolfa Haserta a bratr vysoce ctihodného duchovního v kostele Maria Grün v Grazu Konstantina Haserta. Srov. *Grazer Volksblatt*, 19. 6. 1909, s. 4.

<sup>16</sup> Srov. *Grazer Volksblatt*, 15. 6. 1886, s. 8.

<sup>17</sup> „Bunzlau“ je německé jméno pro Boleslav: „Jungbunzlau“ – Mladá Boleslav; „Altbunzlau“ – Stará Boleslav. Vzhledem k tomu, že dotyčné „Bunzlau“ by se mělo nacházet ve Slezsku, jedná se s nejvyšší mírou pravděpodobnosti o dnešní polský Bolesławiec.

<sup>18</sup> Srov. *Grazer Volksblatt*, 14. 8. 1874, s. 3.

<sup>19</sup> Srov. *Grazer Volksblatt*, 26. 8. 1876, s. 6.

<sup>20</sup> Srov. *Grazer Volksblatt*, 15. 6. 1886, s. 8.

<sup>21</sup> Srov. *Grazer Volksblatt*, 19. 8. 1893, s. 8.

Grün.<sup>22</sup> Kdy byl na tomto místě ustanoven, se mi nepodařilo zatím zjistit, je však zřejmé, že to muselo být před rokem 1909.<sup>23</sup> Je mi také známo, že K. Hasert v roce 1905 organizoval sérii přednášek, které se konaly ve dnech 6., 13., 20., 27. listopadu a 4. prosince. Sám přednášel na téma odlišnosti mezi člověkem a zvířetem, což bezprostředně souvisí s předmětem našeho zájmu.<sup>24</sup> V roce 1922 obdržel Konstantin za svou publikační, osvětovou a pastýřskou činnost čestný doktorát teologie od Teologické fakulty v Grazu.<sup>25</sup>

Na základě těchto údajů můžeme konstatovat, že celoživotní kaplan Konstantin Hasert byl velmi čínorodý a bezesporu úspěšný člověk, který pracoval na poli apologetiky. O uznání, jemuž se těšil, svědčí nejenom čestný doktorát teologie, ale také skutečnost, že více než 13 let po jeho smrti se odborníci v oblasti apologetiky na rovině poměru k přírodním vědám zaštitili jeho jménem, když vydali v roce 1936 již výše zmíněný spis *Das Wunder der Weltordnung*, 8. gänzlich umgearb. Auflage, Graz: Styria, 1936. Snad je vhodné na tomto místě podtrhnout, že z českého překladu vyplývá jasná antirasistická orientace tohoto díla,<sup>26</sup> což bylo v souvislosti s blížícím se vpádem nacismu do Rakouska jistě také projevem odvahy a odkazem na nejen křesťanský, ale také humanitní odkaz díla Konstantina Haserta. Není tudíž pochyb, že zabývat se tímto dnes zapomenutým teologem určitě není bez významu.

## 2. EVOLUCE A VZNIK ČLOVĚKA V MONOGRAFII *DER MENSCH Z ROKU 1907*

V první řadě je třeba konstatovat, že K. Hasert v monografii *Der Mensch, woher er kommt, wohin er geht*, 2. vydání, Graz: Ulrich Mosers Buchandlung, 1907 nepoužívá citace. Volí logickou, pokud možno i pro neteologa srozumitelnou a více méně přesvědčivou argumentaci. Stojíme tak před dilem, které bychom mohli definovat jako vyšší popularizace, které je však citovatelné i v odborné literatuře.

<sup>22</sup> Srov. *Grazer Volksblatt*, 19. 12. 1886, s. 5.

<sup>23</sup> Srov. *Grazer Volksblatt*, 19. 6. 1909, s. 4.

<sup>24</sup> Srov. *Grazer Volksblatt*, 29. 8. 1905, s. 8.

<sup>25</sup> Srov. *Neues Grazer Tagblatt*, 21. 2. 1922, s. 4.

<sup>26</sup> Srov. HASERT – KATANN, *Dívý světového řádu*, s. 312.

Celkové rozvržení díla jasně říká, že stojíme před apologeticky laděnou teologickou antropologií, která již vzhledem k titulu pojednává přednostně o vzniku či původu člověka a o jeho posledním cíli. Tematicky bychom mohli rozpětí této antropologie definovat slovy: člověk mezi stvořením a eschatologií.<sup>27</sup>

Nejprve se zahledíme do první kapitoly, kde se stručně hovoří o vzniku živočichů a rostlin a o darwinismu.<sup>28</sup> Setkáváme se zde s prezentací, která byla na počátku 20. století vcelku standardní. Jestliže někteří starší autoři hovořili o vzniku života jako o zázraku, Hasert řadí tento jev do roviny vyložené přirozené.<sup>29</sup> Nestalo se tak ale bez Božího záměru, protože Stvořitel sám naplánoval vývoj a vložil do hmoty všechny předpoklady k jeho vzniku.<sup>30</sup> Právě Boží plán a řízení vývoje v oblasti fauny a flóry vede Haserta k tomu, že přijímá evoluci, odmítá ovšem její vysvětlování na bázi čiré nahodilosti, což ho vede k negativnímu postoji vůči darwinismu.<sup>31</sup> Po pravdě řečeno, dnešní kritikové Darwinovi vytykají, že jeho myšlení vykazuje značnou míru teleologie.

Poté přistupuje K. Hasert ke sladění evoluční koncepce vzniku živých tvorů s Písmem. Jeho názory jsou v tomto ohledu v zásadě shodné s tím, co shledáváme v pojednáních o stvoření i dnes. „Písmo svaté však nemíní předkládat přírodovědeckou nauku, nýbrž učí náboženským pravdám.“<sup>32</sup> Mojžíš zkrátka chtěl sdělit pouze to, že Bůh stvořil vše jako dobré a že to není dílo nějakých bohů či duchů, jak o tom byly přesvědčeny jiné národy. Šest dní stvoření a sedmý den odpočinku má odůvodnit svěcení soboty, ale rozhodně není výpovědí o geologických epochách světa.<sup>33</sup>

<sup>27</sup> První kapitola knihy K. HASERT, *Der Mensch*, pojednává o Stvořiteli, přičemž se hovoří o jediném Bohu, ale nepadne ani zmínka o Trojici (s. 7–26). Druhá je věnována Prozřetelnosti (s. 27–50). Nejzajímavější je z hlediska našeho zájmu třetí kapitola, kde se autor zabývá problematikou vzniku – stvoření člověka (s. 51–79). Následující partie hovoří o svobodné vůli (s. 80–99). Dalším tématem je problematika nesmrtelnosti lidské duše (s. 100–119). Šestá a sedmá část vypovídá o hrozbě pekla a o možnosti záchrany – spásy. Poslední, osmá kapitola načrtává obraz člověka podle Božího záměru (s. 120–191).

<sup>28</sup> Srov. tamtéž, s. 15.

<sup>29</sup> Tamtéž, s. 17.

<sup>30</sup> Srov. tamtéž, s. 17, 23.

<sup>31</sup> Srov. tamtéž, s. 18nn.

<sup>32</sup> „Aber die hl. Schrift will ja nicht Naturwissenschaft lehren, sondern religiöse Wahrheiten.“ Tamtéž, s. 24.

<sup>33</sup> Srov. tamtéž, s. 24.



Nyní vstoupíme poněkud detailněji do kapitoly třetí, v níž autor vyjadřuje svůj ne právě jednoduše zařaditelný postoj ke vzniku – stvoření člověka. Hned na počátku nejen otevřeně, ale v jistém ohledu i odvážně tvrdí:

Vývoj různých živočišných druhů z jednoduchých forem života je do značné míry bezpečně prokázán, ovšem to, zda člověk co do stavby těla a smyslových orgánů, potřeb a vášní má vazbu na vyšší živočichy, to je striktně vědecká otázka, tedy to, zda se člověk nevyvinul z nějakého zvířete a zda nejen po jeho tělesné, ale také po jeho duševní stránce nepovstal ze zvířete.<sup>34</sup>

Hasert poctivě konstatuje, že člověk má všechny kosti a tělesné orgány jako vyšší opové, rodí se a umírá podobně jako tato zvířata. Zásadně odlišný je ale lidský mozek.<sup>35</sup> Dále jsme svědky otevřenosti vůči údajům dobové prehistorie, když se tvrdí, že člověk po dlouhá tisíciletí rozvíjel své dovednosti a technologie.<sup>36</sup>

Velice důležité je striktní odmítnutí rasistických teorií, jichž – jak historici vědí velmi dobře – byl německý jazykový prostor plný už na konci 19. století. K. Hasert dokládá, že někteří Evropané a Američané na přelomu předminulého a minulého století pohlíželi na černochoy a na Australany jako na polozvířata. Tyto bytosti ale mají stejné tělesné a smyslové orgány jako my, mluví, mají náboženství, jsou schopny se naučit cizí řeč, ovládají stroje. Pokud bychom přivedli do našich zemí jejich malé dítě a poskytli naši výchovu a vzdělání, snadno by vyšlo najevo, že máme co do činění naprosto s někým, kdo se vyrovná Evropanům i Američanům.<sup>37</sup>

Následující tvrzení jasně dokládá otevřenost vůči Mivartově tezi:

---

<sup>34</sup> „Da eine Entwicklung der verschiedenen Tierarten aus einfachen Stämmen beinahe sicher erwiesen ist, und da der Mensch in körperlichen und Sinnesorganen, in Bedürfnissen und Leidenschaften einen Anschluss an die höheren Tiere zeigt, so ist es wohl eine ernste wissenschaftliche Frage, ob sich nicht auch der Mensch aus einem Tier abstamme, ob er nur leiblich oder auch geistig aus einem Tier abstamme.“ HASERT, *Der Mensch*, s. 51.

<sup>35</sup> Srov. tamtéž, s. 52.

<sup>36</sup> Srov. tamtéž, s. 54.

<sup>37</sup> Srov. tamtéž, s. 55.



Celá obtíž ohledně zvířecího původu lidí nespočívá v přetvoření těla, nýbrž v duchovních schopnostech.<sup>38</sup>

Následuje relativně dlouhá pasáž, v níž se poukazuje na odlišnosti: Zvíře se řídí nutným instinktem, člověk se rozhoduje na základě svobodné vůle; člověk má artikulovanou řeč; člověk vykazuje otevřenost nadpřirozenou. Na straně 65 se připomíná trvalá nauka víry, podle níž Bůh přímo tvoří každou lidskou duši.

Jak tedy vznikli první lidé? O prvním počátku světa, života a člověka věda neví zhola nic.<sup>39</sup>

... nebylo by tedy možné, aby se lidské tělo vyvinulo z opoví podobného zvířete, případně aby se z určitého k tomu vybraného tvora nejprve poznenáhlu dospělo k lidské postavě, která by pak byla obdařena lidskou duchovou duší? Také učenci (například sv. Augustin) považovali takovýto vznik člověka přinejmenším za něco možného.<sup>40</sup>

Chápeme-li toto hypotetické tvrzení v kontextu předchozích výroků o tom, že vznik lidského těla není zásadní potíž, že Písmo učí náboženským, a nikoli přírodovědeckým pravdám, že evoluční vznik člověka je striktně vědeckou otázkou, a u vědomí odkazu na autoritu svatého Augustina,<sup>41</sup> která je ovšem z kritického hlediska poněkud pochybná, pak stojíme před opravdu zřetelnou otevřeností Mivartově tezi. Mimo chodem není bez zajímavosti, že Hasert jméno anglického průkopníka v oblasti recepce evolučního vzniku lidského těla ze strany katolické teologie ani jednou výslovně nezmiňuje.

Následují ale námitky vůči skokovému oduševnění vývojem připraveného lidského těla, z nichž ta první si z hlediska teologického myšlení

---

<sup>38</sup> „Die ganze Schwierigkeit der tierischen Abstammung des Menschen liegt nicht in der Umbildung des Leibes, sondern in den geistigen Fähigkeiten.“ HASERT, *Der Mensch*, s. 56.

<sup>39</sup> Srov. tamtéž, s. 69.

<sup>40</sup> „... sollte es kann nicht auch so möglich sein, daß aus einem affenähnlichen Tiere sich der Menschenleib entwickelt konnte, oder daß ein besonderes dazu angelegtes Wesen erst langsam zur Menschengestalt heranreiste und dann mit der geistigen Seele begabt wurde? Auch Gelehrte (wie St. Augustinus) hielten solche Entstehung des Menschen wenigstens für möglich.“ Tamtéž, s. 69.

<sup>41</sup> Podle všeho se jedná o čistě interpretační prodloužení Augustinovy nauky o semených principech budoucího vzniku života a živočišných druhů vložených do materie i na lidské tělo.

uchovává svou platnost. Tělo a duše jsou totiž jednou bytostí, což vyplývá z biblické koncepce člověka, která je nedualistická. Duše řídí růst těla jakožto životní princip, a proto je podle Haserta nepředstavitelné, že zvířecí životní princip by utvořil lidské tělo, do něhož by teprve následně byla vložena lidská duše.<sup>42</sup>

Jestliže není mezistupeň mezi neživým a organickým, pak proč by musel existovat mezistupeň mezi zvířetem a člověkem? Každopádně náhlý počátek lidstva po tělesné i duševní stránce se jeví jako zázračný, což by podle Haserta odpovídalo specifickému vyvolení a určení člověka.<sup>43</sup> Přírodní vědy zatím nemohou říci nic jistého o prvopočátku světa, o vzniku života, ani o vzniku lidstva.<sup>44</sup> To bezesporu plně platilo o prvních letech 20. století. I když jsou dnes poznatky paleoantropologie a paleogenetiky nesrovnatelně hlubší a rozsáhlejší, o tom, jak a kdy došlo k humanizaci našich předků, se zatím spíše dohadujeme.

Následně náš autor hovoří o Bibli. Odmítá mínění, podle něhož by stáří lidstva mělo činit 6000 let, protože součet věků biblických patriarchů není cesta k určení stáří světa a člověka, čímž se stvrzuje Hasertova otevřenost údajům prehistorie a paleoantropologie, o jejichž nálezech se ale v této publikaci přímo nezmiňuje. Poněkud sporné je však jeho tvrzení, že nebyly zatím nalezeny lidské kosterní pozůstatky a nástroje starší než 10 000 let,<sup>45</sup> na což nemůže znalec dějin prehistorické archeologie a paleoantropologie reagovat jinak než kriticky, neboť v roce 1907 to již rozhodně neplatilo! Je však třeba zároveň podotknout, že datační metody v oněch dobách nebyly právě nejspolehlivější.

Následuje klíčové místo, tedy Gn 2,7. Podle Haserta je daná zpráva odrazem zkušenosti. Člověk se živí tím, co pochází ze země, a po smrti se zase vrací do prachu země. Lidské tělo tedy pochází z dříve stvořené materie, ale duše přichází v jistém ohledu zvenku, přímo od Boha.<sup>46</sup>

Nezajímavá není ani pasáž pojednávající o stvoření ženy, v níž se Hasert důrazně ohrazuje proti mínění, podle něhož by žena byla „podčlověkem“. Má podle něho stejnou duši, stejnou povolání ke spáse jako muž, a proto je mu před Bohem rovnocenná.<sup>47</sup>

<sup>42</sup> Srov. HASERT, *Der Mensch*, s. 69.

<sup>43</sup> Srov. tamtéž, s. 69–70.

<sup>44</sup> Srov. tamtéž, s. 70.

<sup>45</sup> Srov. tamtéž, s. 71.

<sup>46</sup> Srov. tamtéž, s. 71.

<sup>47</sup> Srov. tamtéž, s. 73–78.

### 3. EVOLUCE A VZNIK ČLOVĚKA V MONOGRAFII *ANTWORTEN DER NATUR*, Z ROKU 1893, POTAŽMO 1905

Bohužel nemám k dispozici první, ale pouze sedmé vydání zmíněné velmi úspěšné monografie, přičemž v podtitulu se dozvídáme, že jde o „vermehrte Auflage“, tedy o rozšířené a upravené vydání. Přesto lze předpokládat, že jde o starší dílo než předchozí analyzovaný titul. Dostáváme se tak do období první poloviny devadesátých let předminulého století.

Makrostruktura díle je logická. První část se zabývá kosmogonií a geogonií.<sup>48</sup> Jelikož v této oblasti neexistovalo v oné době již řadu desetiletí vlastně žádné větší napětí, nebudeme dané partii věnovat pozornost. Druhá část se zabývá biologií, zejména problematikou vzniku rostlinných a živočišných druhů.<sup>49</sup> Po pročtení dané pasáže nezbývá než konstatovat, že názorově odpovídá tomu, co jsme shledali v předchozí publikaci. Autor pochopitelně přijímá evoluční vznik v oboru fauny a flóry, odmítá ovšem vysvětlování daných skutečností na základě nahodilosti a bez vztahu ke Stvořiteli. Třetí pasáž nese titul „Antropologie“ a obsahuje partii věnovanou vzniku člověka,<sup>50</sup> takže se do ní následně ponoříme poněkud hlouběji. Čtvrtá pasáž je nadepsána „Psychologie“<sup>51</sup> a pojednává o tématech spjatých s lidskou duší včetně problematiky snů, spojení těla a duše, posmrtného života.

Věnujme nyní pozornost třetí části v podnadpisu avizované monografie. Její nadpis doslovně říká: „Anthropologie. Tier und Mensch“.<sup>52</sup> Na rozdíl od předchozí publikace zahajuje Hasert prezentací dobové darwinistické představy o vzniku člověka. Prapředkem lidí by neměl být některý z dnešních opů, nýbrž určitý dnes již vymřelý, miocenní

<sup>48</sup> Srov. HASERT, *Antworten der Natur*, s. 4–114. Nacházíme zde vcelku pochopitelně totožné myšlenky jako ve výše analyzované mladší monografii: Boží slovo musí být v harmonii s Božím stvořením (s. 59); Písmo neinformuje o přírodních vědách, ale o věcech víry (s. 65); Stvořitel zjevuje, že vše učinil on, a nikoli duchové a bozi (s. 69). Navíc je zde snad idea, že pořadí stvoření v Bibli odpovídá tomu, co říká věda (s. 61), nejedná se ale rozhodně o příklon ke teogonickému konkordismu mezi dny stvoření a geologickými epochami.

<sup>49</sup> Srov. tamtéž, s. 115–187. I zde panuje evidentní shoda s výše analyzovanou monografií. Hasert přijímá fakt evoluce, odmítá její nahodilost, a proto není zajedno s darwinistickým vysvětlením.

<sup>50</sup> Srov. tamtéž, s. 188–277.

<sup>51</sup> Srov. tamtéž, s. 288–371.

<sup>52</sup> Srov. tamtéž, s. 188.

druh vyšších primátů. Podle dobové verze této teorie by měl na scéně být nejprve „Menschaffen (Homo allalus)“, pak by následovali „Affenmenschen (Homo primigenius)“. Poté by mělo dojít k probuzení lidské duše, což by odpovídalo pravěkému Homo sapiens.<sup>53</sup> Následuje výčet tělesných rozdílů mezi opy a lidmi, konkrétně: vzpřímená chůze, velikost mozku, práce schopné ruce atd.<sup>54</sup>

Zajímavý je pododdíl věnovaný nejstarším lidem, v němž se K. Hasert vyrovnává s tehdy známými nálezy prehistorických lidských forem. Zmiňuje se o objevech v Neandertalu poblíž Düsseldorfu (1856), dále o Duboisově pitekanthropovi nalezeném v letech 1891–1892 na Jávě, konečně o nálezech neandrtálců v chorvatské lokalitě Krapina, která je dodnes proslulá vykopávkami pozůstatků těchto pravěkých lidí. Dále zmiňuje nálezy z Belgie, z jeskyně Šipka na Moravě, objevy kanibalů z Cromagnonu ve Francii. Jak vidno, měl náš autor o dané záležitosti vcelku dobrý přehled.<sup>55</sup> Dlužno podotknout, že tyto údaje se v předchozí monografii nenacházely. Zmínka o nálezech z Krapiny představují evidentně dodatek, protože v roce 1893 o nich ještě Hasert nemohl psát. Asi jen obtížně mohl v roce 1893 informovat o Duboisově nálezu na Jávě z let 1891–2, protože zveřejnění daného objevu a jeho hodnocení vědeckou komunitou, mimochodem ne právě příznivé, si vyžadovalo několik let.

Hasert je vůči těmto nemnoha nálezům kritický a vyslovuje nespokojenost, že na tomto podle něho chabém nálezovém materiálu se vytvářejí sáhodlouhé teorie a dokonce závěry.<sup>56</sup> Další kritika je v oné době obvyklá: není ještě nalezen chybějící spojovací článek (missing link), což v době sepisování knihy určitě platilo. Mimochodem takto rezervovaný postoj se objevoval i u odborníků zejména v oblasti anatomie. Probační hodnota paleoantropologických dat dosáhla více uspokojující úrovně až v období 1910–1920. Zmiňuje se eventualita možného evolučního propadu od člověka ke zvířeti.<sup>57</sup> Konečně se opět objevuje argument, podle

<sup>53</sup> Srov. HASERT, *Antworten der Natur*, s. 4–114, s. 190.

<sup>54</sup> Srov. tamtéž, s. 191–201.

<sup>55</sup> Srov. tamtéž, s. 201–202.

<sup>56</sup> „Aus diesen wenigen, zweifelhaften Überresten auf eine affenähnliche diluviale Menschenrasse zu schließen, ist zum mindestens sehr voreilig.“ – „Na základě těchto nemnoha pochybných tělesných ostatků usuzovat na nějakou opům podobnou lidskou rasu je přinejmenším poněkud předčasné.“ Tamtéž, s. 202.

<sup>57</sup> Jen pro zajímavost se sluší připomenout, že někteří islámští odpůrci evolučního vzniku člověka považují lidoopy za potomky lidí, kteří odpadli od víry v Alláha, a proto se

něhož zvířecí duchovní princip u předků člověka nemohl být životním principem těla, které by bylo vskutku lidské.<sup>58</sup> Pravý rozdíl mezi zvířaty a lidmi představuje lidská duše. Následuje sáhodlouhý výčet duchovních odlišností mezi člověkem a zvířaty: mozek, cílevědomost, tvořivost, jazyk, pokrok, náboženství, které je podle Haserta charakteristikou lidské přirozenosti.<sup>59</sup>

Další pododdíl jako bychom už znali. „Lidská duše se rozhodně nemohla vyvinout z duše zvířecí, ovšem jenom lidské tělo se mohlo pomalu utvářet.“<sup>60</sup> Opět se zmiňuje, že sv. Augustin vyslovil domněnku, že lidské tělo se mohlo objevovat ve své dnešní podobě jenom postupně. Tentokrát se ale odkazuje na dílo: GRABMANN, *Schöpfungslehre des hl. Augustinus*. Hasert tudíž velmi pravděpodobně již v roce 1893 přiznával reálnou možnost vzniku lidského těla cestou evoluce. Pochopitelně se opět objevuje nám známý argument týkající se jednoty lidského těla a lidské duše, takže zvířecí duše nemohla utvořit lidské tělo.<sup>61</sup> Podle Haserta platí, že nevíme, jak povstalo první tělo. Zároveň ale stojíme před záhadou, proč má člověk po tělesné stránce tolik společného se zvířaty. Člověk je podle Haserta okem a ústy stvoření, aby vnímal velkolepost Božího díla a aby Stvořitele jako zástupce všeho tvorstva velebil a chválil.<sup>62</sup>

## ZÁVĚR

I historikové v oblasti dějin teologie mají rádi jasná rozlišení, jenomže sama povaha teologického myšlení, které bývá velmi komplexní, se takovémuto škatulkování vzpírá. Je tedy K. Hasert zastáncem, anebo odpůrcem Mivartovy teze? Každopádně je třeba konstatovat, že v oblasti přístupu k biblické zprávě o stvoření světa, živých bytostí i člověka postupuje metodologicky velmi obdobně jako dnešní teologové. Haserta nelze obviňovat ani z náznaku fundamentalismu. Jeho postoje k rasismu a k rovnoprávnosti ženy a muže jsou příkladné. Vznik lidského těla vývojem připouští jako opravdu reálnou možnost, rozhodně to pro něho

---

za trest stali zvířaty.

<sup>58</sup> Srov. HASERT, *Antworten der Natur*, s. 206.

<sup>59</sup> Srov. tamtéž, s. 207–245.

<sup>60</sup> Tamtéž, s. 246.

<sup>61</sup> Srov. tamtéž, s. 247–248.

<sup>62</sup> Srov. tamtéž, s. 249–250.

není něco, co by bylo v nesmiřitelném rozporu s křesťanskou vírou, konkrétněji s teologickou antropologií. Často poukazuje na podobnosti mezi lidským tělem a vyššími opy. Zároveň ale uvádí argumenty, kvůli nimž se mu toto řešení nezdá uspokojivé. Na prvním místě je to nedualistický poměr mezi tělem a duší, s čímž se teologičtí zastánci Mivartovy teze, případně „ontologického skoku“ musejí potýkat i dnes.

Není pochyb o tom, že Hasert dokládá zvyšující se otevřenost evolučnímu vzniku lidského těla, že tato tendence měla v jeho době stále vzrůstající váhu, a to v souvislosti s pokrokem na poli paleoantropologie. O naléhavosti problému svědčí enormní zájem o Hasertovy publikace a jejich četná vydání. Autorovo váhání vyjadřované v námitkách bylo oprávněné i vzhledem k tomu, že v jeho době nebyl k dispozici dostatek průkazných nálezů, které by vznik lidského těla evolucí stvrzovaly.

Na první pohled by se mohlo zdát, že Hasertova pozice vykazuje vnitřní protimluv. Mohlo by dokonce vyvstat podezření z oportunismu, protože v jeho díle nalezne své jak zastánce Mivartovy teze, tak její odpůrce. Někdo by mohl dokonce hypotetizovat, že Hasert byl otevřený evolučnímu vzniku lidského těla, avšak zároveň si protiargumenty kryl tak říkajíc záda. Po dlouhém rozvažování si dovolím tyto možnosti vyloučit, protože náš autor v postoji k rovnoprávnosti všech lidí a k rovnoprávnosti mezi mužem a ženou šel v mnohém statečně proti převládajícím dobovým míněním, a prokázal tak vysokou míru etické odpovědnosti. Onu rozporuplnost bych vnímal spíše jako znak neideologičnosti, jako vzácný doklad stavu kritické mysli dobového teologa tváří v tvář epochální výzvě, jíž byla hypotéza evolučního vzniku člověka. Jasně se tu ukazuje, že názorová scéna uvnitř křesťanského světa nebyla rozdělena černobílým způsobem výlučně na vyhraněné zastánce a odpůrce Mivartovy teze, nýbrž spíše se skládala z lidí hledajících, rozvažujících a čekajících na nové indicie. Ne zcela jasně určitelná názorová demarkační čára totiž procházela ne tolik mezi teology, nýbrž spíše většinou myslí jednotlivých teologů, kteří na široké mezioborové platformě otevřeně zvažovali veškerá pro a proti.

**Konstantin Hasert (1851–1923), a Pioneering Figure in the Catholic Adoption  
of the Evolutionary Origin of the Human Body**

*Keywords:* Evolution; Origin of Man; Darwinism; Theology of Creation; History of Theology, Exegesis; the Old Testament; Book of Genesis

*Abstract:* This paper is part of an academic project focused on Catholic theologians and scholars who either adopted the origin of the human body according to Mivart's thesis in 1871–1910 or declined it. The author presents the forgotten Austrian apologist K. Hasert (1851–1923) and reconstructs elementary data about his biography on the basis of research into certain sources. The analysis of two monographs by the author demonstrates the openness to Mivart's thesis with, however, certain reservations. It is rare evidence of the fact that the Catholic world was not divided predominantly between extreme advocates and opponents of Mivart's thesis. It is probable that many were attracted by Mivart's thesis, though they were also aware of its problems and waited for more solid data from contemporary palaeography.

Prof. Ctirad Václav Pospíšil, Th.D.  
Katedra systematické teologie  
CMTF UP  
Univerzitní 22  
771 11 Olomouc  
[cpospisil@volny.cz](mailto:cpospisil@volny.cz)